

Waar ben ik aan begonnen? – door dr. Gerard den Hertog

Een mens laat zich soms door zijn of haar enthousiasme meeslepen, om na verloop van tijd zich af te vragen: ‘waar ben ik aan begonnen?’ – en vervolgens de aangegane verplichting zeer te betreuen. In het geval van dit project heb ik die eerste verzuchting nogal eens geslaakt, maar de toezegging om er samen met Wilken Veen de schouders onder te zetten heb ik nooit betreurd. Dat lijkt mogelijk wat tegenstrijdig. Ik ben u dan ook enige toelichting schuldig.

Toen ik ‘ja’ zei op het verzoek van Nico de Waal, kende ik Bonhoeffers *Ethik*. Dat wil zeggen: ik had hem enkele malen min of meer grondig gelezen en herlezen, zoals de aantekeningen in het exemplaar dat ik als theologisch student kocht laten zien. Ik wist dus waar ik aan begon. Bovendien had ik wel vaker theologische teksten uit het Duits vertaald. Bonhoeffers *Ethik* is ook niet zó dik – dat moest te doen zijn, zeker met z’n tweeën.

Het viel tegen – en niet zo’n beetje ook. Bonhoeffer had niet – wat je noemt – een soepele stijl. In *Nachfolge* is dat ook het geval, zoals ook de Nederlandse vertaling laat zien, maar dat boek had hij zelf nog klaargemaakt voor de druk en dus wat leesbaarder gemaakt. Van de *Ethik* hebben we alleen fragmenten, die Bonhoeffer van 1940 tot 1943 op diverse plaatsen schreef en verstopte, om na kortere of langere tijd elders aan een nieuw onderdeel, een nieuwe thematiek te beginnen. Er stond druk op de ketel. Zijn teksten vertonen op verschillende plaatsen telegramstijl, maar dan een theologisch en tijdskritisch geladen telegramstijl, met lágén.

Of anderen vóór ons geprobeerd hebben de *Ethik* integraal te vertalen weet ik niet. Als ze de moed opgegeven hebben snap ik dat. En ik begrijp ook dat uitgevers hun aarzelingen hadden – en steek daarom graag publiekelijk Nico de Waal een stevige pluim op zijn denkbeeldige hoed, dat hij het niet alleen wel aandurfde, maar ook ons achter de broek zat en stimuleerde. Als ik het boek veel lezers toewens, denk ik ook aan kopers – en ik hoop zeer dat Boekencentrum noch de boekhandel met deze uitgave het schip ingaan.

Genoeg om u duidelijk te maken dat ik meer dan eens gedacht heb: ‘Waar ben ik aan begonnen?’

Maar nu dat andere, dat ermee in tegenspraak lijkt: Betreurd heb ik het nooit. Zoals gezegd: Bonhoeffers *Ethik* had ik een en andermaal gelezen. Ik was ook niet zonder reden enthousiast toen Nico een balletje bij me opgooide. Maar een boek gelezen hebben of er doorheen kruipen met het oog op een vertaling is nog iets heel anders. U ziet daar iets van in misschien wel het belangrijkste onderscheid tussen deze uitgave van Bonhoeffers *Ethik* en alle andere mij bekende – voor ook u alleen al een reden om het boek aan te schaffen! –: Wilken en ik hebben de teksten elk apart van een inleiding voorzien en daarmee in hun context geplaatst. Tijdens het vertalen heb ik voor het eerst echt begrepen hoe brisant en terzake deze teksten in de context van Nazi-Duitsland waren, ook waar ze voor ons gevoel misschien soms ingehouden lijken. Kortom: het vertalen en met Wilken stoeien over zijn en mijn resultaten heeft me ongelooflijk veel opgeleverd.

Betreurd heb ik mijn toezegging daarom nooit, al heeft het me veel meer tijd gekost dan ik gedacht had. Dat dat zo is, heeft ook alles te maken met de samenwerking met Wilken. Nee, we kenden elkaar niet persoonlijk, en dat houdt een zeker risico in – voor hem en voor mij en voor Nico de Waal. Toen we onder het wakend oog van Nico voor het eerst aan elkaar snuffelden en stukjes vertaling van elkaar vergeleken, zaten we ook niet meteen op één lijn. Maar dat was ook meteen de laatste keer dat ik dacht: ‘zouden Wilken en ik er samen wel uitkomen?’ Verschillende keren heb ik wel gedacht: Zou Wilken zich hierin kunnen vinden? Gaandeweg – en eigenlijk al heel gauw – bleek er zo’n congenialiteit en onderling vertrouwen dat we voor elkaar konden reageren, als één van ons tweeën even niet bereikbaar was. Wilt u het bewijs? Kijk dan naar de inleiding, waar ons beider namen onder staan en we eigenlijk geen enkele discussie over gehad hebben.

Wilken, jij zeer bedankt voor de uiterst plezierige samenwerking aan dit prachtige project!

Gerard den Hertog, 21 mei 2012

—

Dr. Gerard den Hertog is Hoogleraar systematische theologie aan de Theologische Universiteit Apeldoorn.